

Universal Journal of Theology

e-ISSN: 1304-6535

Cilt/Volume: 7, Sayı/Issue: 2, Yıl/Year: 2022 (Aralık/December)

YENİ DİNİ HAREKETLER VE KURTULUŞ ÖĞRETİSİ

New Religious Movements And Salvation Teaching

İsmet EŞMELİ

Doç. Dr., Pamukkale Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı,
Dinler Tarihi Bilim Dalı
Assoc. Dr., Pamukkale University, Faculty of Theology, Department of History of Religions, De-
nizli/Turkey
esmeliismet@gmail.com
<http://orcid.org/0000-0002-4551-0309>

Sena Sultan TOPAL

Yüksek Lisans Öğrencisi, Pamukkale Üniversitesi, İslami İlimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilim-
leri Anabilim Dalı, Dinler Tarihi Bilim Dalı
Graduate Student, Pamukkale University, Institute of Islamic Studies, Philosophy and Religion
Sciences, Department of History of Religions, Denizli /Turkey
senasultantopal.sst@gmail.com
<http://orcid.org/0000-0003-4838-5627>

Makale Bilgisi – Article Information

Makale Türü/Article Type: Araştırma Makalesi/ Research Article

Geliş Tarihi/Date Received: 21/10/2022

Kabul Tarihi/Date Accepted: 26/11/2022

Yayın Tarihi/Date Published: 31/12/2022

Atıf/Citation: Topal, Sena Sultan & Eşmeli, İsmet. "Yeni Dini Hareketler ve Kurtuluş
Öğretisi". *Universal Journal of Theology* 7/2 (2022): 91-107.

<https://doi.org/10.56108/ujte.1201063>

Yeni Dini Hareketler ve Kurtuluş Öğretisi*

Öz

Yeni Dini Hareketler (YDH'ler) farklı şekillerde ve çeşitli gerekçelerle ortaya çıkan ağırlıklı olarak dinsel kökenli akımlar olarak tanımlanabilir. Bu bağlamda YDH'ler genellikle bir din görünümüne sahip oluşumlardır. YDH'lerin birçoğunun ortaya çıkışında ağırlıklı olarak var olana karşı olma, dini ya da dini olmayan otoritenin baskısından ve etkisinden uzak olup kurtulma isteği yer almaktadır. Bu hareketlerin ortaya çıkış temelinde sadece dini sebepler yer almayabilir; sosyal, ekonomik, felsefi ve insani faktörlerin de etkisi yadsınmaz. Bazen de ilk çıkış gerekçesinden uzaklaşarak farklı bir yapıya bürünen YDH'ler de mevcuttur. YDH'ler ilk ortaya çıktığı zaman her ne kadar var olan yapıya/otoriteye karşı olsalar da ilerleyen süreçte kendileri de yeni bir sistem/otorite oluşturarak üyeleri üzerinde ya gönüllülük üzere ya da icbar ile bir yaptırım gücüne sahip olmaktadır. Böylece öğretileri ile otoriteleri arasında sıkı bir bağ oluşmaktadır.

YDH'ler, üye kazanmak için farklı yöntemlere başvurmaktadır. Bu yöntemler söz konusu YDH'lere göre değişiklik gösterdiği gibi aynı YDH'de de kişiden kişiye, toplumdan topluma ve cinsiyete göre değişiklik arz edebilmektedir.

Beslendiği dini geleneğin, toplumsal yapının ve döneminde geçerli anlayışların etkili olduğu YDH'lerin hemen her alana dair temel öğretileri bulunmaktadır. Öncelikle, üyeleri için garanti ettikleri öğreti, üyelerinin hem bu dünyada hem de öbür dünyada (bazı YDH'ler sadece dünyayı dikkate almaktadırlar) kurtuluşa/huzura/mutluluğa kavuşacak olmalarıdır. YDH'ler, öğretilerini benimseyen ve takip eden üyelerinin ayrıcalıklı olduklarını ve en doğruya kendilerinin sahip olduğunu ön planda tutarlar. Bu çalışmamızda, YDH'lerin genel özellikleri ve bazı temel öğretileri hakkında genel bir bilgi verdikten sonra, seçilmiş bazı YDH'lerin kurtuluş öğretisini ilgili örneklerle açıklamaya çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Yeni Dini Hareketler, Kurtuluş, Din, Kurtarıcı Motifleri.

New Religious Movements And Salvation Teaching

Abstract

New Religious Movements can be defined as movements of predominantly religious origin that arise in different ways and due to various reasons. In this context, NRMs are generally formations with a religious appearance. In the emergence of many NRMs there is a desire to be predominantly opposed to the existing, to be free from the pressure and influence of religious or non-religious authority and to escape. The emergence of these movements may not be based solely on religious reasons. The influence of social, economic, philosophical and human factors is undeniable. Sometimes it is present in NRMs that take a different structure by moving away from the reasons for the first exit. Although NRMs are against the existing structure / authority when they first emerged, they themselves have a new system/authority and they have the power of sanctioning their members either voluntarily or by enforcement. Thus, there is a close connection between his teachings and his authorities.

NRMs use different methods to recruit members. These methods vary according to the NRM related, and may also vary in the same NRM from person to person, from society to society and according to gender.

NRMs, in which the religious tradition, social structure and current understanding are effective, have basic teachings in almost every field. First of all, the doctrine they guarantee for their members is that they will attain salvation/peace/ happiness both in this world and in the afterlife (some NRMs only take into account the world). The NRMs prioritize that the members who adopt and follow their teachings are privileged and have the right to own them. In this study, after

* Bu çalışma, 15-17 Kasım 2019 tarihinde VII. Uluslararası Eğitim ve Sosyal Bilimlerde Akademik Çalışmalar Sempozyumu'nda sunulan "Yeni Dini Hareketler ve Kurtuluş Öğretisi" başlıklı çalışmanın genişletilerek gözden geçirilmiş halidir.

giving a general information about the general characteristics and some basic doctrines of the NRMs, we will try to explain the doctrine of salvation of some NRMs with related examples.

Keywords: New Religious Movements, Salvation, Religion, Savior Motifs

Giriş

Yeni Dini Hareketler (YDH'ler), oldukça yeni sayılabilecek bir kavramdır. Bu nedenle uzmanlar konu üzerinde farklı yaklaşımlarla durmaktadırlar. Herkes tarafından kabul görmüş bir tanım olmadığı gibi bu tür hareketlerin sınırları ve "neliği" üzerinde de tam bir açıklık, uzlaşma yoktur.¹ Bu nedenle bu çalışmamızda öncelikle YDH'lerin tanımı ve "neliği" üzerinde duracağız. Sonra bunların bazılarının müntesiplerine salık verdikleri kurtuluş reçetesi ile ilgili bilgilere yer vereceğiz.

YDH'ler hakkında özellikle son 50-60 yılda ülkemizde ve ülkemiz dışında fazlaca çalışma yapılmıştır. Öncelikle Batı'da alana dair bazı isimler ve yaptıkları çalışmalar dikkate değerdir. David G. Bromley'nin *New Religious Movements*; Eileen Barker'ın *New Religious Movements: A Practical Introduction*; Lorne L. Dawson'ın *Cults and Religious Movements: A Reader* gibi isimleri ve çalışmaları örnek olarak zikredebiliriz. Türkiye'de de YDH'ler hakkında yapılan çalışmalar son yıllarda kitap, kitap bölümü, lisansüstü çalışma ve makale düzeyinde sayıca artış göstererek devam etmektedir. Özellikle 1980'li ve 1990'lı yıllarda başlayan bu çalışmalar ilerleyen süreçte önemli bir ivme kazanmıştır. Yapılan ilk çalışmalar, Sayentoloji, Satanizm, Moonculuk ve Ufoculuk hakkında olmuştur. 1986 yılında Ekrem Sarıkcıoğlu tarafından kaleme alınan *Sayentoloji Mezhebi Kurucusu ve Öğretisi (I)* adlı makale çalışması, ülkemizde yapılan YDH'ler hakkındaki ilk eser olarak bilinmektedir. 1987 yılında bu makalenin ikinci kısmı yayınlanmıştır. İlk çalışmanın ardından 12 yıl sonra Ali Rafet Özkan'ın *Teosofi ve Yeni Çağ Hareketi* adlı makalesine kadar başka bir çalışma yapılmamıştır. 2000'li yıllardan sonra ülkemizde alana dair çalışmalarda önemli bir artış olmakla birlikte henüz Batı'daki düzeye ulaşabilmiş değildir.

YDH hakkında genellikle Dinler Tarihi ve Din Sosyolojisi alanındaki araştırmacılar eserler kaleme almıştır. Bunlara Ahmet Güç'ün *Satanizm: Şeytana Tapınmanın Yeni Adı*, Kenan Çayır'ın *Yeni Sosyal Hareketler*, Ali İhsan Yitik'in *Hare Krishna Hareketi*, Ali Köse'nin *Batı'da Ortaya Çıkan Yeni Dini Hareketlerin Bazı Özellikleri ve Toplumsal Tabanları* gibi çalışmalar örnek olarak verilebilir. Ülkemizde YDH'ler hakkında alanın uzmanları tarafından birçok kitap, makale, ansiklopedi ve sempozyum düzeyinde çalışmalar yapılmıştır. Editörlüğü Süleyman Turan ve Faruk Sancar tarafından yapılan *Nedenleri ve Niçinleriyle Yeni Dini Hareketler* adlı çalışma ile Süleyman Turan ve Emine

¹ Mehmet Ali Kirman, "Yeni Dini Hareketler: Tanım ve Kapsam", *Yeni Dini Hareketler*, ed. Süleyman Turan - Faruk Sancar (İstanbul: Okur Akademi, 2018), 13.

Battal tarafından editörlüğü üstlenilen *Yeni Dini Hareketler Ansiklopedisi* son zamanlarda alana dair ortaya konulan eserlere örnek olarak gösterilebilir.²

Bu çalışmamızda YDH'lerin "neliği", ortaya çıkış nedenleri gibi hususlara yer verilmekle birlikte YDH'lerden örneklem olarak seçtiğimiz Osho Hareketi, Moon Hareketi ve New Age Hareketinin ortaya çıkış gerekçeleri ve müntesiplerine salık verdiği öğretilerle birlikte kurtuluş öğretilerine dair bilgiler de ele alınacaktır. Bu bağlamda çalışmamız, kurtuluş öğretilerine yer verdiğimiz söz konusu YDH'lerin durumundan hareketle tüm dünyada olduğu gibi bizim toplumumuzda da kendilerine müntesip bulmak için salık verdikleri kurtuluş reçetelerinin farkına varılması ve bu hususun genç neslin dikkatlerine sunulması bağlamında önem arz etmektedir. Ayrıca çalışmamız, YDH'lerin salık verdiği kurtuluş öğretisinin farkına varılmasına katkı sağlaması açısından yapılan diğer çalışmalarla birlikte değerlendirildiğinde alana katkı sunacaktır.

a. Tanımı ve Neliği

YDH'lerin farklı şekillerde tanımlanması mümkündür. Onların doğasının çok yönlü ve oldukça karmaşık olmasından dolayı tanımlanmasının da kolay olmadığı açıktır. Bu konuyla ilgilenen araştırmacılar, YDH'leri tanımlama girişimlerinde bulunurlarken ya kendi ilgi alanlarına ya da bu tür hareketlerin toplumda veya insanda oluşturduğu neticeye göre tanımlamayı tercih etmişlerdir. Mesela, sosyolog olan bir bilim adamı YDH'leri sosyal örgütler bağlamında ele almayı tercih etmiştir. Teolog olan araştırmacılar ise onları, zararlı dini akımlar, tarikatlar, yeni dindarlık biçimleri şeklinde tanımlamışlardır. Bu bağlamda öncelikle söz konusu hareketler tanımlanırken aynı zamanda anlaşılmaya çalışıldığından YDH'lerin isimlendirilmesinde de farklı yaklaşımlar sergilenmiştir. Bu hareketler, "yeni dinler", "sekt", "kült", "yeni dindarlık biçimleri", "zararlı örgütler" gibi farklı isimlendirmelerle anılmıştır. Ayrıca, bu isimlendirmelerin yanında "kült grupları", "yeniçağ dinleri", "tarikatlar" gibi isimlerle de tanımlama girişimlerinde bulunulmuştur.³ Belirtildiği üzere son zamanlarda YDH'lerle ilgili çalışmalarda bu akımları tanımlamak için yapılan farklı tanımlama girişimleri bulunmaktadır. Yapılan bu tanımlamalarda YDH'lerin hangi yönden değerlendirildiği belirleyici olmaktadır. Şimdi bu tanımlamalarla ilgili durumu kısaca ifade etmek faydalı olacaktır.

Yapılan tanımlama girişimlerinin başında ve en çok kabul edildiği şekliyle *Teolojik Tanımlar* dikkat çekmektedir. Bunda, bu akımların dine ait olan unsurları barındırması ve bünyelerinde bu özelliklere ağırlık vermesi etkili

² Süleyman Turan, "Yeni Dini Hareketlerle İlgili Türkiye'deki ve Batı'daki Literatür", *Yeni Dini Hareketler*, ed. Süleyman Turan - Faruk Sancar (İstanbul: Okur Akademi, 2018), 387-459.

³ Kirman, "Yeni Dini Hareketler: Tanım ve Kapsam", 14; Ali Rafet Özkan, *Kıyamet Tarikatları: Yeni Dini Hareketler* (İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2006), 14-15.

olmaktadır. Bunun yanında YDH'lerin teolojik açıdan tanımlanması, bu oluşumların toplumda var olan ve genel olarak kabul edilmiş dinlerden ya da inançlardan farklı şeyler ortaya koyarak söz konusu din veya inanç sistemine eleştiri getirmesiyle ilgili özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Hatta bu tanımlama yaklaşımına göre YDH'ler, yerleşik dinin ya da inancın alternatifi gibi düşünüldüğünden veya görüldüğünden daha çok, zararlı olmaları boyutuyla ele alınmaktadır. Ayrıca bu tür oluşumların sapkın, heretik ya da heteredoks oldukları düşünülerek kendileriyle dinsel ve inançsal bağlamda bir çekişme yaşanmaktadır.⁴

YDH'lerin teolojik boyutuyla tanımlanmasında daha çok kült kavramı üzerinden hareket edilmektedir. Bu bağlamda kült kavramı belirleyici olmakla birlikte bu kavramın farklı anlamlarda kullanıldığı da görülmektedir. Bu nedenle kült kavramından kaynaklı farklılıkların olduğu da açıktır. Kült, bir toplumda yaygın kabul görmüş, kurumsallaşmış, hâkim gruplardan ayrı olan bazı inançlar ve ibadetler için kullanıldığı gibi aynı zamanda söz konusu inanç ve ibadetleri kabul eden insanlardan oluşan grubu belirtmek için de kullanılmaktadır.⁵ Bu bağlamda teolojik tanımlamada iki unsur karşımıza çıkmaktadır. Birincisi, hem toplumda yerleşmiş hâkim din ve inancın dışında yer alan başka bir sistem hem de bu sistem etrafında bütünleşik olarak hareket eden bir grup göze çarpmaktadır. Bu açıdan yerleşik dini yapının dışında olan bir kabul söz konusudur. Bazı belli kurallara ve kurumsal yapıya sahip olan dini yapıların aksine söz konusu kültürler, çok farklı şekillerde ve öğretilere sahip olarak toplumsal ve bireysel düzeyde varlık kazanmaktadır.⁶

Teolojik olarak yapılan tanımlarda YDH'lere öznel ve ön yargıya sahip bir tavır takınıldığı kabul edilmektedir. Zira, yeni bir oluşum veya topluluk diyebileceğimiz bu tür hareketler toplumun geneline ya da yerleşik düzene karşı yeni bir durum getirmiştir. Bu nedenle de kendilerine karşı genel olarak tepkisel ve savunmacı davranışlar geliştirilmektedir. YDH'lerin olumsuz yönleri veya sapkınlığı ön plana çıkarılarak ele alınmaktadır. YDH'leri incelemek veya tanımlamak için sergilenen bu yaklaşım önceden bazı yargılara sahip olunmasından dolayı tarafsız bir tanımlama yapılamayacaktır.⁷ Kült kavramına verilen anlam her ne kadar bu tür

⁴ Kirman, "Yeni Dini Hareketler: Tanım ve Kapsam", 14-16; Süleyman Turan, "Yeni Dini Hareketler", *Dinler Tarihi I-II*, ed. Mustafa Alıcı - Süleyman Turan (İstanbul: Lisans Yayıncılık, 2018), 512-513.

⁵ Turan, "Yeni Dini Hareketler", 513.

⁶ Kirman, "Yeni Dini Hareketler: Tanım ve Kapsam", 15.

⁷ Mehmet Ali Kirman, "Yeni Dini Hareketleri Tanımlama Problemi ve Tipolojik Yaklaşımlar", *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 3/1 (Şubat 2003), 28-29.

hareketlerin tanımlanmasında ve ele alınmasında temel hareket noktası olsa da YDH'leri tanımlamak için kült kavramı yetersiz kalmaktadır.⁸

YDH'lerin tanımlanmasında izlenen bir diğer yöntem ise daha nesnel yaklaşım olarak kabul gören akademik tanımlama yöntemidir. Buna göre, onlar bir kült olarak değil “Yeni Dini Hareket” olarak tanımlanmaktadır. Böylece nispeten daha nesnel bir yaklaşım sergilenmeye çalışılmaktadır. Bu yaklaşıma göre son zamanlarda ortaya çıkan bu tür oluşumlar, gelişen ve değişen dünyada dünyanın, insanın ve dinin yeniden farklı bakış açısıyla anlaşılması ve yorumlanması olarak görülmektedir. Akademik yaklaşıma göre YDH'ler, *zararlı, tehlikeli, tehlikesiz, doğru, yanlış, hak, batıl, sapkın* gibi sıfatlarla nitelenmezler. Akademik tanımlamada ön yargılı bir yaklaşımdan ziyade onların ortaya çıktığı mekân ve zaman dikkate alınmaktadır.⁹ YDH'lerin ilk çıktığı mekân olarak Batı dünyası özellikle de İngiltere ön plana çıkmaktadır. Amerika ve diğer Avrupa ülkeleri YDH'lerin yaygın olarak görüldüğü yerlerdir. Ancak küreselleşen dünyada sadece bu coğrafyalarla sınırlı kalmayıp diğer bölgelerde ortaya çıkan YDH'ler de az değildir. YDH'lerin çok yönlü olması nedeniyle farklı kriterler dikkate alınarak kategorize etme girişimleri olmuştur. İlk olarak kaynağını ya da kökenlerini dikkate alarak yapılan sınıflama girişimi göze çarpmaktadır. Buna göre bu hareketler, ilgili olduğu kaynağa ya da kökene göre tasnife tabi tutulmuştur. Bu hareketlerin bir diğer tasnifi ahlaki ve manevi anlayış ve gelişime göre yapılanıdır. Sonuncusu ise bu hareketlerin dünyaya karşı tutumlarına göre yapılan tasniftir.¹⁰

Görüldüğü gibi YDH'lerin *neliğini* ortaya koyabilmek için gösterilen farklı çaba ve çalışmalar bulunmaktadır. Herkes tarafından kabul edilmiş YDH'ler tanımının olmamasının temel nedenleri arasında, bu hareketlerin yakın zamanda ortaya çıkmış olması ve birbirinden farklı tabiata sahip olmaları kabul edilebilir. Yukarıda da kısaca değindiğimiz gibi, YDH'lerle genel itibariyle sosyal bilimciler ilgilenmişlerdir. Her bir alan uzmanı için değilse bile bu konuda araştırma yapan sosyolog ve teolog akademisyenlerin birçoğu konuyu daha nesnel ele almak için gayret sarf etmişlerdir. YDH'leri tanımlamak ve açıklamak için ortaya konulan çaba aynı zamanda eleştiriye maruz kalmak durumunda kalmıştır.

b. Çıkış Nedenleri

YDH'ler, değişen ve gelişen toplumsal düzen içinde insanların farklı arayışlar içerisinde olmasından ve var olan dini ve toplumsal düzenden

⁸ Kirman, “Yeni Dini Hareketler: Tanım ve Kapsam”, 16; Özlem Uluç, *Yeni Dini Hareketler* (İstanbul: Yarın Yayınları, 2012), 124.

⁹ Kirman, “Yeni Dini Hareketleri Tanımlama Problemi ve Tipolojik Yaklaşımlar”, 31-32.

¹⁰ Turan, “Yeni Dini Hareketler”, 520-523; Mahmut Aydın, *Anahatlarıyla Dinler Tarihi* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2013), 51-57; Kirman, “Yeni Dini Hareketler: Tanım ve Kapsam”, 19-24.

tatmin olmama neticesinde ortaya çıktığı kabul edilen oluşumlar olarak tanımlanabilmektedir. Ancak YDH'lerin ortaya çıkmasında sadece bu sebepler etkili olmamaktadır. Bu tür oluşumlarda oldukça farklı nedenlerin olduğu ifade edilmektedir.¹¹ Her bir hareketin, dini olsun ya da olmasın, kendine özgü ortaya çıkış gerekçeleri olabildiği gibi aynı dini hareketin içerisinde bile farklı gerekçelerle bulunan, üye olan kişiler bulunabilmektedir. Bu nedenle YDH'lerin ortaya çıkışını etkileyen faktörler incelenirken farklı yönlerden ele alınıp incelenmesi konunun tabiatına daha uygun bir yöntem olacaktır. Batıda gelişen hak ve hürriyetlerin yanında özgürlükler de bu tip hareketleri tetiklemiştir.¹²

YDH'lerin ortaya çıkış nedenleri genel olarak iki başlık altında ele alınabilmekle birlikte daha fazla gerekçe ve nedenlerini ortaya koymak mümkündür. Bu çalışmamızın asıl konusu YDH'lerin *neliğini* ortaya koymak ve müntesipleri için önerdiği kurtuluş teorilerini açıklamak olduğundan ortaya çıkış gerekçelerinin detaylı bir şekilde belirtilmesiyle hem *neliği* hem de kurtuluş öğretileri hakkında bilgilere değinilmiş olacaktır. Bu nedenle bu hareketlerin ortaya çıkış gerekçeleri ile kurtuluş öğretileri arasında yakın bir ilişkinin olduğu aşikârdır. Bu sebeple, her bir YDH'nin ortaya çıkışında etkili olan nedenler ve söz konusu hareketin öğretileri bulunmaktadır. Biz burada YDH'lerin çıkışında etkili olduğunu düşündüğümüz genel sebeplere değinmeyi yeğlemekteyiz.

Bu sebeplerin başında, değişen ve küçülen dünyada artan sekülerleşme yer almaktadır. Bir diğer ifadeyle dünyevileşme, birey ile kutsalın arasını ayıran, insanları dinden uzaklaştıran bir duruma tekabül etmektedir. İnsanların aydınlanma hareketi sonrasında dinin otoritesinden kurtulma ve bağımsız bir hareket alanına sahip olma isteği üzerine YDH'ler, ilk çıktığı kabul edilen Hıristiyan Batı dünyasında kendine karşılık bulmuştur. Bunun oluşmasında Batı dünyasındaki dini kurumların tutumlarından bunalan insanların yeni arayış içine girmeleri, kendilerini din ve ilgili kurumların baskısından uzaklaştırmak istemeleri etkili olmuştur. Her şeyden önemlisi, var ve hâkim olan dinin kendi ihtiyaçlarından uzak olduğu ve kendilerini tatmin etmediği düşüncesi YDH'lerin ortaya çıkışında etkilidir. Ancak sekülerleşmeye rağmen insandaki din algısı ortadan kalkmamıştır. YDH'ler de buradan hareketle toplumda ve insanlarda bir karşılık bulmuştur.¹³ İkinci

¹¹ Ali Rafet Özkan, "Yeni Dini Hareketlerin Ortaya Çıkış Sebepleri ve Temel Karakteristikleri", *Yeni Dini Hareketler*, ed. Süleyman Turan - Faruk Sancar (İstanbul: Okur Akademi, 2018), 31-38.

¹² Kemal Göz, *İslam'da ve Milletlerarası Belgelerde Hürriyetler* (Ankara: Fecr Yayınları, 2017), 57-59.

¹³ Ali Rafet Özkan, "Türkiye'de Yeni Dini Hareketlerle İlgili Çalışmalar: Türkiye'de Dinler Tarihi (Dünü, Bugünü ve Geleceği)", *Dinler Tarihi Araştırmaları 7* (Ankara: Türkiye Dinler Tarihi Derneği Yayınları, 2010), 418.

bir sebep olarak, dinin “ben” duygusuna bağlı olarak anlaşılması olarak görülen ve “ben” egosunun tatmini olarak algılanan subjektivizm akımıdır. Buna göre, bir bakıma din bireysel hazlara indirgenerek algılanmış ve bireyin egosunu yüceltici bir durumu ifade eder şekilde anlaşılmaya başlamıştır. YDH’lerde bireyin “ben” egosuna ayrı bir önem atfedilmiştir.¹⁴

YDH’lerin taraftar bulmasında etkili olan bir diğer nokta, günümüz şartlarında insanların, dünyalık işlerinde yani hayatlarında dine karşı duyarsız olmalarıdır. Modern dünyada insanlar dine karşı kayıtsız kalmaktadır. İnsanlarda din ile ilgili bir kaygının olmaması, dine ilginin duyulmaması, yerleşik olan dini yapıya karşı olan kayıtsızlık önemli bir faktör olarak varlığını hissettirmektedir. Bir diğeri ise, dini yapıların aşınmış olması ve bunun neticesinde de değişen dünya ve insanların ihtiyaçlarına karşı yenilikçi davranmaktan uzak kalması, YDH’lerin toplum ve birey düzeyinde karşılık bulmasında etkili olmuş ve olmaktadır. Bireyselleşen bir anlayışın insanlar tarafından kabul görmüş olması, bazı hareketlerin hazcılığı ön plana çıkarması ve insanların da acıdan uzaklaşarak hazzı ulaşmak için dünyadaki amacının, hedefinin hazzın son şeklini tecrübe etmeye yönelik eğilimi belirleyicidir. Teknolojik gelişmelerin neticesinde dünya üzerindeki farklılıkların, zaman ve mekânın ortadan kalkması yani küresel bir dünyanın var olması, insanlar arasında etkileşimi, iletişimi üst düzeye çıkarmıştır.¹⁵ Din de bir olgu olarak bu durumdan etkilenmiştir. Bunun neticesinde günün şartlarına uygun bir yaklaşım ortaya çıktığı zaman insanların da birbirinden etkilenmesi ve buna göre bir kabule geçmesi kaçınılmaz olmuştur. Son zamanlarda ortaya çıkan çoğulculuk akımının etkisiyle tek tip din ve dini kalıp algısı yerini farklı arayışlara bırakmıştır. Böylece YDH’lerin gelişmesine uygun bir zemin oluşmuştur. Son olarak dile getirilmesi gereken bir husus da gelişen bütün imkânların oldukça hızlı bir değişime sebebiyet vermesidir.¹⁶ Meydana gelen hızlı değişim, insanların din ve hayata bakışları üzerinde kısa zamanda etkisini göstermiştir. Böylece hızlı değişime uymakta geç kalan dini kurumlar insanların dünya hayatındaki ihtiyaçlarına cevap vermekte yetersiz kalmıştır.¹⁷ Böylece insanlar, yeni arayışlar içerisine girmişlerdir.

c. Üye Kazanma Yöntemleri

YDH’ler taraftar kazanmak için farklı yöntemlere başvurmuşlardır. Bu yöntemler aynı zamanda müntesiplerine salık verdikleri kurtuluş reçetesi ile de yakından ilişkilidir. Neredeyse bütün YDH’ler, kendi öğretilerini insanlara

¹⁴ Özkan, “YDH’lerin Ortaya Çıkış Sebepleri ve Temel Karakteristikleri”, 31-32.

¹⁵ Halil İbrahim Şenavcu, “Byakko Shinko Kai”, *Yeni Dini Hareketler Ansiklopedisi*, ed. Süleyman Turan - Emine Battal (İstanbul: Okur Akademi, 2020), 112-114.

¹⁶ Kemal Göz, “İslam Medeniyetinde Sosyal Hayatın İlkeleri”, *Medeniyet İnsan ve Din*, ed. Kemal Göz - Mustafa Türkan (Ankara: Fecr Yayınları, 2018), 32-33.

¹⁷ Özkan, *Kıyamet Tarikatları*, 34-45.

ulaştırmak için misyonerlik faaliyeti yürütmektedir. Moonculuk, Yehova Şahitleri, Uluslararası Krishna Bilinci Topluluğu, Ahir Zaman Azizleri gibi YDH'lerde taraftar kazanmak için farklı misyoner faaliyetlere yer verilmektedir. Misyonerlik faaliyetlerini yürütürken özellikle genç nesil öncelenmektedir. Mormonlar, Yehova Şahitleri gibi dini hareketler genç yaşta eğittikleri gençleri misyonerlik faaliyetleriyle görevlendirmektedir. Çoğunlukla nazik, mütebessim, kıyafetleri düzgün ve sabırlı gençlerden oluşan misyonerler bu faaliyetlerin yanında bağış toplama gibi görevler de üstlenmektedirler.¹⁸

Misyonerlik için kullanılan bir diğer yöntem ise insanların tanıdıkları bireyler arasındaki sosyal ilişkilerden yararlanmaktır. YDH'lere üye olanlarda, o grup içerisinde bulunan tanıdığı kişi vasıtasıyla katılım yaygındır. Kişiler normal şartlarda herhangi bir sebep olmaksızın bu hareketlere ilgi duymamakta ancak iletişimde oldukları kişiler vasıtasıyla bu hareketlerle tanışmaktadır. Kişinin yalnızlık hissettiği anda bu gruplardan gelen bir adım da bu noktada etkili olabilmektedir. Üstelik yalnızca gruba katılmada değil grupta kalmaya devam etme noktasında da yakın ilişki içinde olunan kişiler etkili olabilmektedir.

YDH'lerin neredeyse hepsinde etkili olan bir diğer husus karizmatik liderlik algısından yararlanmaktır. Bu anlamda YDH'lerde lider algısı, misyonerliğin başarılı olmasında önemsenmektedir. Bu hareketlere katılanlar dini grubun liderine olağanüstü özellikler atfetme ve o kişiyi farklı bir yerde konumlandırma eğilimine sahiptirler. Lidere atfedilen olağanüstü özellikler insanları bu gruplara çekmek için bir araç olarak kullanılmaktadır.¹⁹ Bu durum, yalnızca üye kazanırken değil aynı zamanda mevcut üyelerin lidere olan bağlılıklarını artırmak için de kullanılmaktadır. Ayrıca liderler coşkulu toplantılar düzenleyerek üyelerin bağlılıklarını pekiştirmektedir. Eğer kişi kendini lidere değil de grubun fikirlerine adarsa ve liderin fikirlerinde bir sapma görürse ancak o takdirde gruptan ayrılmaktadır.

YDH'lerin, özellikle genç bireylerin ilerleyen süreçlerde hareketten ayrılmalarını engellemek için eğitim kamplarına başvurdukları görülmektedir. Kamplarda, ayrılmak isteyen gençleri tecrit etmek, fiziksel, psikolojik şiddet, uyku ve yemekten mahrum bırakma gibi uygulamalar yapılması beyin yıkama faaliyetleriyle benzerlik taşıması açısından önemlidir.

¹⁸ Süleyman Turan - Sema Nur Uzun, "Yeni Dini Hareketlerin Taraftar Kazanma Yöntemleri", *Yeni Dini Hareketler*, ed. Süleyman Turan - Faruk Sancar (İstanbul: Okur Akademi, 2018), 214-215; Mehmet Aydın, *Türkiye'ye Yönelik Batı Kökenli Dini Cereyanlar* (Konya: Nüve Kültür Merkezi Yayınları, 2010), 51.

¹⁹ Halil İbrahim Şenavcu, "Japon Yeni Dini Hareketlerinde Halk Hekimliği: Sekai Kyusei Kyo Örneği", *Mizanü'l-Hak: İslami İlimler Dergisi* 13 (Aralık 2021), 195-219.

Yayın faaliyetleri bir diğer misyonerlik faaliyeti olarak karşımıza çıkmaktadır. Çağımızda iletişim araçlarının gelişmesi sonucu birçok araç ortaya çıkmış ve bu araçlar propagandalarını hızlı ve etkili bir şekilde yapabilmeleri için dini hareketlerde oldukça etkili bir yöntem haline gelmiştir.²⁰ Televizyon, radyo gibi araçlar dergi, broşür gibi basılı materyaller vasıtasıyla faaliyetlerini etkin bir şekilde yayma imkânı bulmuşlardır.

Aşırı ilgi ya da sevgi bombardımanı ve şehvete yönelik unsurlar, YDH'lerin taraftar kazanma, yani misyonerlik için takip ettiği yöntemler arasında yer almaktadır. Modern çağda bireyselleşmenin ön planda olması, aile kurumunun zayıflaması neticesinde sevgi ihtiyacı duyan bireylerin düştüğü boşluktan bu hareketler faydalanmaktadır. Özel olarak sevgi bombardımanı adı altında geliştirilen teknikle üyelerin gruba ısındırılması sağlanmaktadır. Bu teknik bilhassa etkileyici kadınları kullanmak suretiyle yürütülmüştür. Bu yöntemin olumsuz sonuçları da olmuştur. Örneğin söz konusu yöntemle birçok kişiyi kazanmakta başarılı olan Tanrı'nın Çocukları Hareketi olumsuz birtakım haberler ve AIDS virüsünün yayılmasıyla bu yöntemi terk etmek durumunda kalmıştır.²¹

d. Kurtuluş Reçeteleri

YDH'lerin ortaya çıkışında farklı faktörler etkili olmaktadır. Uygun ortam ve şartlar bu tür hareketlerin oluşmasında etkilidir. Değişen dünya şartları, kalıplaşmış olarak gördükleri var olan dinsel sistemden tatmin olmaması neticesinde insanların yeni arayışlar içine girmesi, baskı ve bağımlılıktan uzak olma isteği, bireylerin hayatında yeni anlam arayışlarına girmeleri gibi faktörler bu tip hareketlerin oluşmasında ve yaygınlaşmasında etkili unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Burada bütün YDH'lerin kurtuluş öğretilerini ele almaktan daha ziyade konuyu, örnek olarak seçtiğimiz bazı YDH'lerin müntesiplerine önerdiği ya da sahip oldukları kurtuluş öğretileri üzerinden ele almak istiyoruz.

1. Osho Hareketi

1931 yılında Hindistan'ın Kuchwada köyünde doğan Chandra Mohan Jain tarafından kurulmuş bir harekettir. Bilinen ismiyle Osho, hayatının farklı dönemlerinde farklı isimler kullanmıştır. 1960'lı yıllardan itibaren Acharya Rajneesh, 1970'li yıllarda Bhagwan Shree Rajneesh ve ömrünün sonlarında da Osho adını kullanmıştır.

²⁰ Fransız basınında İslam ve Hz. Muhammed imajıyla ilgili propaganda faaliyetleri için bk: İsmail Metin, "Tiyatro, Karikatür ve Film Provokasyonları Bağlamında Fransız Basınında İslam ve Hz. Muhammed İmajı", *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4/4 (2013), 91-104.

²¹ Turan - Uzun, "Yeni Dini Hareketlerin Taraftar Kazanma Yöntemleri", 215-228; Ali İhsan Yitik, "Yeni Dini Hareketler ve Misyonerlik: Türkiye Örneği", *Yeni Dini Hareketler*, ed. Süleyman Turan - Faruk Sancar (İstanbul: Okur Akademi, 2018), 243-258.

1953 yılında Japalpur şehrinde aydınlandığını açıklayan Osho 1962'de felsefe profesörü olmuştur. Hint dinlerini ve Gandhi'yi eleştiren konuşmalar yapması bir taraftan tepki çekerken bir taraftan da etrafında birçok insanın toplanmasını sağlamıştır. Dünyanın çeşitli yerlerinden edindiği taraftarlarının sağladığı maddi destekle meditasyon merkezleri ve çeşitli şirketler kurulmuştur. Osho'nun ABD'den sürüldüğünde geride 93 adet Rolls Royce marka araba bırakması onun Rolls Royce gurusu olarak adlandırılmasına neden olmuştur.²² Bu aynı zamanda Osho'nun oldukça lüks bir hayat sürdüğünün kanıtı niteliğindedir. 1990'daki ölümünden sonra harekette bir parçalanma yaşansa da günümüzde hâlâ takipçileri bulunmaktadır. Onun ortaya koyduğu hareket Batı terapi teknikleri ile Doğu dinlerinin karışımı mahiyetindedir. Hint spritüalizmi ve Batı terapi tekniklerini bir araya getirmesi onun bu alanın öncüsü olmasını sağlamıştır.²³

Osho'ya göre her insan Budha olarak doğmaktadır ancak insanın kendisine yabancılaşması, sahip olduğu ego ve toplum baskısı gibi sebeplerden dolayı insanın bu ilahi tabiatı bozulmuştur. İnsanın aydınlanması, kendini gerçekleştirme ve şuurun devreye girebilmesi, egonun serbest bırakılması ve insanın temizlenme sürecine girmesiyle mümkündür. Bunun için de öncelikle insanın üzerinde yük olan şeyleri fark etmesi ve kendini tanıması gereklidir. Daha sonra kişi meditasyon, terapi teknikleri ve hümanist psikolojinin yardımıyla gerçek şuuru devreye sokacaktır.²⁴ Özellikle her an gerçekleştirilebilecek bir farkındalık hali olarak görüldüğünden meditasyonun bu öğretilerde oldukça önemli bir yeri vardır. Aktif meditasyon, dinamik meditasyon gibi birçok farklı meditasyon tekniği uygulanmaktadır.²⁵

Evliliğin ve ailenin insanı kısıtladığını iddia eden bu hareket söz konusu kurumların ortadan kaldırılmasını ve insanların komünler halinde yaşaması gerektiğini söyler. Üyeler birbirleriyle özgürce ilişki içerisine girmeli ve doğan çocuklar komün tarafından yetiştirilmelidir. Seksin oldukça önemli olduğu bu anlayışta kozmik enerji Tanrıyla özdeş kabul edilir ve Tanrısallığa ulaşabilmenin yolu da seksten geçer. Bundan dolayı cinsellik baskı altında tutulmamalı, kişi kendini üstada cinsel anlamda teslim etmelidir. Böylelikle kişi egodan kurtulacak ve Tanrı bilinebilir hale gelecektir.²⁶

Osho'nun On Emir adı altındaki ilkeleri de taraftarlarına yol gösterici mahiyettedir:

²² Hammet Arslan, "Rajneesh", *Yeni Dini Hareketler Ansiklopedisi*, ed. Süleyman Turan - Emine Battal (İstanbul: Okur Akademi, 2020), 415-419.

²³ Özkan, *Kıyamet Tarikatları*, 69-71.

²⁴ Özkan, *Kıyamet Tarikatları*, 71-75.

²⁵ Arslan, "Rajneesh", 419.

²⁶ Özkan, *Kıyamet Tarikatları*, 72-75.

1. İç dünyanız onaylamadığı müddetçe asla kimsenin emrine itaat etmeyin.
2. Yaşamın kendisinden başka Tanrı yoktur.
3. Hakikat içinizedir, onu başka bir yerde aramayın.
4. Aşk duadır.
5. Hiç olmak veya hiçlik bizatihi araç, amaç ve kazanımdır.
6. Hayat şimdi ve buradadır.
7. Uyanık yaşayın.
8. Yüzmeyin, su üzerinde akın.
9. Her an ölün, böylece her an yeni olursunuz.
10. Aramayın. Olan, olandır. Durun ve görün.²⁷

2. Moon Hareketi

“Dünya Hıristiyanlarını Birleştirme Topluluğu”, 1954 yılında San Myung Moon ve tarafları ile Seoul kentinde kurulmuştur. 1920 yılında Kuzey Kore’de Konfüçyanist bir ailede doğan Sun Myung Moon, 16 yaşında İsa tarafından, tamamlanamayan misyonu tamamlamak üzere seçildiğini iddia etmiştir. Herhangi bir dini eğitim almamasına rağmen Kuzey Kore’de vaazlar vermeye başlamıştır. Farklı sebeplerden dolayı birkaç defa tutuklanan Moon, son tutuklanışında bir çalışma kampına gönderilmiş ve Birleşmiş Milletler’in Kore Savaşına müdahalesi esnasında Amerikan askerleri tarafından kurtarılmıştır. 1954 yılında ise ilk kilisesini kurmuştur. Hareketin Batı tarafından tanınması ve daha fazla gelişmesi Moon’un Amerika’ya taşınmasından sonra gerçekleşmiştir. Burada ticari faaliyetlerini sürdürmüş ve siyasetle yakın ilişki içerisinde olmuştur. Moon’un 2012’deki ölümünden bu yana hareket Moon’un çocukları ve daha aktif olarak da eşi Hak Ja Han tarafından sürdürülmektedir.²⁸

Bu hareketin temel amacı tüm Hıristiyanları birleştirmek gibi görünse de asıl hedefi dinlerin ve insanların birlikteliğini sağlamaktır. Yani tüm din ve insanların Tanrı’nın Birliğinde birleştirilmesi nihai hedef olarak kabul edilmektedir. Moon Hareketinde kutsal bir aile olarak kabul edilen Moon, eşi ve çocuklarının önemli bir yeri bulunmaktadır. YDH’lerin genel özellikleri arasında yer alan kutsal liderlik Moon hareketinde de görülmektedir. Bu hareketin amacı, “Yeryüzünde Tanrı’nın krallığını tesis etmek” şeklinde belirtilmiştir. Hıristiyan öğretilerde var olan mesih anlayışından hareketle Moon’un ikinci mesih olduğu ve bunun neticesinde de Tanrısal krallığın şimdi gerçekleşmiş olduğu, bütün dinlerin birleşeceği, insan ve Tanrı’nın

²⁷ Arslan, “Rajneesh”, 419.

²⁸ Mustafa Bıyık, “Moonculuk”, *Yeni Dini Hareketler Ansiklopedisi*, ed. Süleyman Turan - Emine Battal (İstanbul: Okur Akademi, 2020), 359-360.

tatmine ulaşacağı, Yeni Ahit zamanının tamamlandığı ve Tanrı'nın kendinde dişi ve erkeği birleştirdiği gibi öğretiler Moon'un öğretileri arasında yer almaktadır.²⁹

Moon'a göre, yeryüzünde Tanrı'nın krallığı İsa Mesih'in ikinci gelişi olan Moon'un yönetiminde bulunmaktadır. Moon, Tanrı'nın vadettiklerini tamamlayacak ve her şeyi düzeltecektir. İkinci mesih Moon dönemi, beklenen "altın çağ" olarak kabul edilmekte ve daha sonra olacak olan bir krallık değil şimdi yeryüzünde var olan dönemdir. Moon'a göre son, oldukça yakındır ve insanlığın kurtuluş için Tanrı'da birleşmekten başka bir çaresi de bulunmamaktadır.³⁰ Bu nedenle farklı dinlere mensup bütün insanların kendileri ve çocuklarını bu birlikteliğe adanmalarından başka kurtuluş yolu yoktur.

Moon Hareketine göre insanın kurtuluşu, ilk dönemdeki safiyetini kazanmakla mümkündür. Bunun için Tanrı, insanın asli günahtan kurtulması için devreye girmiş ve bu, Moon ile başlamıştır. Yani Tanrı'nın kurtuluş planı Moon'a verilmiştir. Moon Hareketine göre Tanrı'nın kurtuluş planının üç aşaması bulunmaktadır. İlk devre Hz. Âdem ile başlamış ancak başarılı bir süreç olmamıştır.³¹ Başlangıçta Tanrı tarafından mükemmel bir şekilde yaratılmayan Âdem ile Havva'nın zamanı gelince mükemmelleşmesi neticesinde yeryüzünde gerçek ailelerden oluşan bir Tanrı krallığı kurulması amaçlanmıştır. Ancak Havva henüz mükemmelleşmesi gerçekleşmeden kendisine hizmet etmekle görevlendirilen Lüsifer ile cinsel ilişkiye girmiş ve Havva Lüsifer'den kendisine geçen kötülük neticesinde düşüş yaşamıştır. Daha sonra Havva yine henüz mükemmelliğe ulaşmadan Âdem ile cinsel ilişkiye girmiş ve hem kendisinin hem de Âdem'in düşüş yaşamasına sebep olmuştur. Moon Hareketi öğretisinde yaşanan bu olaylar neticesinde insanlık, Tanrı merkezli olması gereken soy ağacı yerine şeytan merkezli bir soy ağacına sahip olmuştur. Moon Hareketi öğretisinde insanlığın kurtuluşu, asli günahı olmayan, mükemmelliğini tamamlamış insanın kusursuz bir eş ile evlenmesiyle gerçekleşecektir. Bu planın ikinci aşaması ise, İsa ile yeniden gündeme gelmiştir. Ancak İsa evlenip çocuk sahibi olamadığı için insanlığı asli günah çemberinden kurtarmayı başaramamıştır. Son aşama ise Moon ile devreye girmiş ve Tanrı'nın kurtuluş planı insanlık için gerçekleşmiştir. Bu nedenden dolayı Moon kendisinin üçüncü Âdem olduğunu belirtmiştir. Kısacası Moon Hareketindeki kurtuluş anlayışı, insanın asli günah ile kaybolan doğasına ailenin restorasyonu yoluyla yeniden kavuşması olarak

²⁹ Mustafa Bıyık, "Moonculuk", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2005), 30/276-277; Özkan, *Kıyamet Tarikatları*, 102-107.

³⁰ Özkan, *Kıyamet Tarikatları*, 110-112.

³¹ Özkan, *Kıyamet Tarikatları*, 108-113; Mustafa Bıyık, "Yeni Dini Hareketler", *Yaşayan Dünya Dinleri*, ed. Şinasi Gündüz (İstanbul: Milet ve Nihal Yayınları, 2019), 350-352; Aydın, *Türkiye'ye Yönelik Batı Kökenli Dini Cereyanlar*, 40-49.

anlaşılmaktadır. Bunun için de Tanrı, Moon'a bu restorasyonu gerçekleştirecek öğretileri vermiştir. Bu durum Moon Hareketinin evlilik törenine neden bu kadar önem verdiğini de açıklamaktadır.³²

3. New Age Hareketi

1960'lı yıllarda Amerika'da doğup oradan Avrupa'ya yayılan New Age, mevcut dinlere tepki olarak ortaya çıksa da içerisinde pek çok dinden öğeyi barındıran senkretik bir harekettir. Temelde ezoterik bilgileri ve birtakım ferdi tecrübeleri kullanarak insanlığı bir araya getirmeyi amaçlar.³³

Yeni Çağ manasında kullanılan New Age özelde kova burcu anlamına gelir. Önceki süreçte manevi bilgelik açısından gerilemiş olan insanlık Kova Çağı'na girilmesiyle altın çağını yaşayacaktır. Ancak bu çağın başlangıcı hakkında üzerinde ittifak edilmiş bir zaman da yoktur.

Söz konusu hareket Amerika'da, teknolojik gelişmelerin, toplumsal değişimin, refah artışının, soğuk savaşın, Afrika kökenli Amerikalıların hak arayışlarının gündemde olduğu bir ortamda doğmuştur.³⁴ O zamanki gençlerin sırlı olaylara ve doğu dinlerine olan ilgisi de bu anlayışın doğmasında etkili olan diğer bir unsurdur. Bunun yanında Teosofi Hareketi bu anlayışın ortaya çıkışındaki en önemli sebeplerden biri olarak görülmektedir.³⁵

Ele aldığımız diğer dini hareketlerin aksine New Age Hareketi'nin belli bir kurucusu yoktur. Ancak birtakım öncü isimlerden söz edilebilir. Amerika'daki öncüleri arasında ezoterik görüşleriyle bilinen Edgar Cayce, psikolog Carl Gustav Jung, Hint öğretilerini Batı'ya taşıyan Swami Vivekananda, Kendini Gerçekleştirme Derneği'nin kurucusu Paramahansa Yogananda, Transandantal Meditasyon tekniğini geliştiren Maharishi Mahesh Yogi gibi isimler sayılabilir.³⁶

Bu anlayışa göre balık burcunda insan, kozmik bir enerji olarak bulunan Tanrı'ya güvenmekteyken kova burcunda ise, bizzat Tanrı'nın kendisi olacak ve bütün iyi özelliklere sahip olacaktır. Kova Çağı'nın gelişi New Age taraftarları için aydınlanma dönemini ifade eder. Kişide yeni bir şuur meydana gelecek ve Yeni Çağ böylece başlamış olacaktır. Onlara göre kurtuluş, dünyadaki ve zihindeki bağlantılardan hür olma anlamına gelmektedir. Bu bağlamda New Age'in kurtuluş anlayışı İsa Mesih'in

³² Bıyık, "Moonculuk", 2020, 360-361; Sarah M. Lewis, "The Unification Church", *Controversial New Religions*, ed. James R. Lewis - Jasper Aa. Petersen (New York: Oxford University Press, 2014), 39-40.

³³ Özkan, *Kıyamet Tarikatları*, 123; Salih Çinpolat, "Yeni Çağ Hareketleri", *Yeni Dini Hareketler Ansiklopedisi*, ed. Süleyman Turan - Emine Battal (İstanbul: Okur Akademi, 2020), 612.

³⁴ Çinpolat, "Yeni Çağ Hareketleri", 612-614.

³⁵ Özkan, *Kıyamet Tarikatları*, 124-125.

³⁶ Çinpolat, "Yeni Çağ Hareketleri", 612.

çarmıhta kendini feda ederek insanlığı günaha kurtarması şeklindeki Hıristiyan kurtuluş anlayışından farklı bir anlam taşımaktadır. İnsanın aydınlanması ve kurtuluşa ermesi ancak insanın içinde var olan gizli güçleri açığa çıkartmasıyla mümkün olacaktır. Dua ise şuur kazanabilmek için gerekli bir araçtır.³⁷ Tarot okuma, astroloji, yoga, meditasyon, medyumluk gibi birçok uygulama kişisel dönüşüme yardımcı olacak araçlar olarak kullanılmaktadır.³⁸

Sonuç

YDH'ler, farklı şekillerde ve farklı gerekçelerle ortaya çıkan ve varlığını devam ettiren yeni akımlar olarak görülmektedir. Toplumlar, değişen, gelişen ve her döneme özgü yapısal özelliklere sahip olan bir olgudur. Dolayısıyla zamanla değişen ortamda toplumu oluşturan insanların da ihtiyaçları, zihin yapıları, tatmin düzeyleri ve bağlılıkları değişmektedir.

Yerleşik düzen ya da hâkim düzen oldukça hızlı değişen insan ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz kaldığı ya da değişimin hızına yetişemediği için YDH'ler, insanlar ve topluluklar tarafından bir karşılık bulmuştur. Hâkim dinî kurumların veya yetkililerinin insanlara ve gelişen dünyaya karşı tutumları, insanların dinden ve otoriteden uzaklaşmalarına ve onları dertlerine karşılık gelecek yeni arayışlarda bulunmalarına sevk etmiştir. Kısacası, YDH'lerin insanların tatmin düzeylerindeki değişikliğin bir ürünü olduğunun ifade edilmesi yanlış olmaz. Bu nedenle YDH'lerin anlaşılmasında hâkim din ve otorite ile değişen ve gelişen dünyanın birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir.

YDH'lerin ortaya çıkmasına sebep olan gerekçelerle paralel bir şekilde YDH'lerce ortaya konulan kurtuluş reçetesinin dönemin ve o dönemdeki bireylerin ihtiyaçlarına karşılık gelecek şekilde geliştirilmiş olduğu açıktır. YDH'lerin ortaya koyduğu kurtuluş öğretilerinin geçmiş, bugün ve gelecekle ilgisinin olduğu görülmektedir. Mesela Moon Hareketine göre, insanın kurtuluşu ilk dönem insanlık tarihindeki olaylarla ilişkilidir. Henüz mükemmelleşmesini tamamlamadan Lüsifer ile daha sonra da Âdem ile ilişkiye giren Havva insanlığın düşüşüne sebep olmuştur. Âdem ile başlayan süreç İsa ile devam etmiş, nihayetinde kurtuluş Moon vasıtasıyla gerçekleşmiştir. Görüldüğü gibi Moon Hareketinin kurtuluş anlayışında insanlık tarihinin ilk dönemlerinden günümüze uzanan tarihsel bir durum söz konusudur.

New Age Hareketine göre kurtuluş için geçmişte insanlığın farklı aşamalardan geçtiği belirtilerek insanın günümüzdeki durumu kurtuluştaki önem taşımaktadır. Bu harekete göre insan, içinde bulunduğu zamanda nasıl

³⁷ Özkan, *Kıyamet Tarikatları*, 128-133.

³⁸ J. Gordon Melton, "New Age Movement", *Encyclopedia Britannica*, (Erişim 02 Kasım 2022).

ki ihtiyaç duyduğu maddi şeyleri kendi zamanındaki bir mekândan alıp gideriyorsa manevi olarak da tek bir öğretiden ziyade birçok öğreti arasından kendinin tatmin olduğu öğretiyi seçerek kurtuluşa ulaşabilecektir. *YDH'lerin kurtuluş anlayışının geçmiş ile ilgisi olduğu kadar günümüz ve sonrasına ait dünya öğretisiyle de bir bağı vardır* cümlesi yanlış bir ifade olmayacaktır. Aynı zamanda YDH'lerin kurtuluş anlayışının müntesip kazanımları açısından önemli olduğu açıktır.

Kaynaklar

- Arslan, Hammet. "Rajneesh". *Yeni Dini Hareketler Ansiklopedisi*. ed. Süleyman Turan - Emine Battal. 415-420. İstanbul: Okur Akademi, 2020.
- Aydın, Mahmut. *Anahatlarıyla Dinler Tarihi*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2013.
- Aydın, Mehmet. *Türkiye'ye Yönelik Batı Kökenli Dini Cereyanlar*. Konya: Nüve Kültür Merkezi Yayınları, 1. Basım, 2010.
- Bıyık, Mustafa. "Moonculuk". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 30/276-279. İstanbul: TDV Yayınları, 2005.
- Bıyık, Mustafa. "Moonculuk". *Yeni Dini Hareketler Ansiklopedisi*. ed. Süleyman Turan - Emine Battal. 359-363. İstanbul: Okur Akademi, 2020.
- Bıyık, Mustafa. "Yeni Dini Hareketler". *Yaşayan Dünya Dinleri*. ed. Şinasi Gündüz. İstanbul: Milet ve Nihal Yayınları, 1. Basım, 2019.
- Çinpolat, Salih. "Yeni Çağ Hareketleri". *Yeni Dini Hareketler Ansiklopedisi*. ed. Süleyman Turan - Emine Battal. 612-615. İstanbul: Okur Akademi, 2020.
- Göz, Kemal. "İslam Medeniyetinde Sosyal Hayatın İlkeleri". *Medeniyet İnsan ve Din*. ed. Kemal Göz - Mustafa Türkan. Ankara: Fecr Yayınları, 1. Basım, 2018.
- Göz, Kemal. *İslam'da ve Milletlerarası Belgelerde Hürriyetler*. Ankara: Fecr Yayınları, 1. Basım, 2017.
- Kirman, Mehmet Ali. "Yeni Dini Hareketler: Tanım ve Kapsam". *Yeni Dini Hareketler*. ed. Süleyman Turan - Faruk Sancar. 13-26. İstanbul: Okur Akademi, 1. Basım, 2018.
- Kirman, Mehmet Ali. "Yeni Dini Hareketleri Tanımlama Problemi ve Tipolojik Yaklaşımlar". *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 3/1 (Şubat 2003), 27-43.
- Lewis, Sarah M. "The Unification Church". *Controversial New Religions*. ed. James R. Lewis - Jasper Aa. Petersen. 38-52. New York: Oxford University Press, 2. Basım, 2014.
- Melton, J. Gordon. "New Age Movement". *Encyclopedia Britannica*, 02 Kasım 2022. <https://www.britannica.com/topic/New-Age-movement>
- Metin, İsmail. "Tiyatro, Karikatür ve Film Provokasyonları Bağlamında Fransız Basınında İslam ve Hz. Muhammed İmajı". *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4/4 (2013), 91-104.

- Özkan, Ali Rafet. *Kıyamet Tarikatları: Yeni Dini Hareketler*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 1. Basım, 2006.
- Özkan, Ali Rafet. "Türkiye'de Yeni Dini Hareketlerle İlgili Çalışmalar: Türkiye'de Dinler Tarihi (Dünü, Bugünü ve Geleceği)". *Dinler Tarihi Araştırmaları* 7. Ankara: Türkiye Dinler Tarihi Derneği Yayınları, 2010.
- Özkan, Ali Rafet. "Yeni Dini Hareketlerin Ortaya Çıkış Sebepleri ve Temel Karakteristikleri". *Yeni Dini Hareketler*. ed. Süleyman Turan - Faruk Sancar. 27-46. İstanbul: Okur Akademi, 2018.
- Şenavcu, Halil İbrahim. "Byakko Shinko Kai". *Yeni Dini Hareketler Ansiklopedisi*. ed. Süleyman Turan - Emine Battal. 112-114. İstanbul: Okur Akademi, 2020.
- Şenavcu, Halil İbrahim. "Japon Yeni Dini Hareketlerinde Halk Hekimliği: Sekai Kyusei Kyo Örneği". *Mizanü'l-Hak: İslami İlimler Dergisi* 13 (Aralık 2021), 195-219.
- Turan, Süleyman. "Yeni Dini Hareketler". *Dinler Tarihi I-II*. ed. Mustafa Alıcı - Süleyman Turan. İstanbul: Lisans Yayıncılık, 1. Basım, 2018.
- Turan, Süleyman. "Yeni Dini Hareketlerle İlgili Türkiye'deki ve Batı'daki Literatür". *Yeni Dini Hareketler*. ed. Süleyman Turan - Faruk Sancar. 387-459. İstanbul: Okur Akademi, 2018.
- Turan, Süleyman - Uzun, Sema Nur. "Yeni Dini Hareketlerin Taraftar Kazanma Yöntemleri". *Yeni Dini Hareketler*. ed. Süleyman Turan - Faruk Sancar. 211-241. İstanbul: Okur Akademi, 1. Basım, 2018.
- Uluç, Özlem. *Yeni Dini Hareketler*. İstanbul: Yarın Yayınları, 1. Basım, 2012.
- Yitik, Ali İhsan. "Yeni Dini Hareketler ve Misyonerlik: Türkiye Örneği". *Yeni Dini Hareketler*. ed. Süleyman Turan - Faruk Sancar. 243-258. İstanbul: Okur Akademi, 2018.